

Sprawozdanie z konferencji „Socjologia relacji między ludźmi, nie-ludźmi i hybrydami”

Konferencja *Socjologia relacji między ludźmi, nie-ludźmi i hybrydami* odbyła się w dniach 10–11 maja 2010 roku na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego. Jej organizatorem był Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa UG, a wydarzenie wpisało się w obchody jubileuszu 20-lecia Wydziału. W skład Rady Naukowej konferencji weszli: prof. dr hab. Krzysztof Konecki (UŁ), prof. dr hab. Jacek Kurczewski (UW), prof. dr hab. Janusz Mucha (AGH), dr hab. Cezary Obracht-Prondzyński (UG), dr hab. Tomasz Szlendak (UMK) oraz dr hab. Anna Wieczorkiewicz (IFiS PAN). Płonem dwudniowych obrad było zebranie w jednym miejscu różnorodnych pytań, ustaleń i wskazówek teoretycznych dotyczących badania związków człowieka z naturą (w tym także ze zwierzętami) oraz nieożywionym światem przedmiotów i technologii.

Trzeba powiedzieć, że konferencję charakteryzowała ponadprzeciętna wielość poruszanych tematów oraz jej ogromna interdyscyplinarność. Obrady prowadzono w dziesięciu sesjach tematycznych, którym towarzyszyły dwa wykłady indywidualne (Jacek Kurczewski i Anna Wieczorkiewicz). Specyfika tematu sprawiła, iż stawianym problemom przyglądano się z różnych punktów widzenia i z uwzględnieniem perspektyw różnych dziedzin (reprezentowane były socjologia, antropologia, filozofia, ale też – stanowiąc uzupełnienie wobec nauk społecznych – nauki ścisłe, architektura czy literaturoznawstwo). Fakty te spowodowały, że powstał obraz dość mozaikowy, patchworkowy, niejednolity, którego nie sposób tutaj zrekonstruować i niełatwo podsumować. Pokusić się jednak możemy o wskazanie najistotniejszych lub najczęstszych z poruszanych wątków, odsyłając do przykładowych wystąpień.

Wśród kwestii podnoszonych przez referentów na pierwszy chyba plan wysuwały się pytania dotyczące problemu niejasnych, nieczytelnych lub znajdujących się w procesie zmiany granic człowieczeństwa, zwłaszcza w rzeczywistości

społeczeństwa ryzyka, rozwoju technologicznego, ale też – z drugiej strony – niejednoznacznej roli natury we współczesnym świecie. Wyraźny był na przykład temat modyfikacji człowieczeństwa – tym samym również ewolucji uregulowań społecznych – poprzez technikę i powstawanie „hybryd antropotechnicznych” przy współdziałaniu takich urządzeń jak komputer czy telefon (Kazimierz Krzysztofek, SWPS i UwB; Mariusz Jędrzejko, SGGW). Innym przykładem mogą być tutaj przemiany ludzkiej cielesności idące w kierunku cyborgizacji, których areną jest choćby współczesny sport (Przemysław Nosal, UAM).

Rozwinięciem i przeniesieniem tych wątków w sferę kultury symbolicznej są wątpliwości dotyczące możliwości ludzkiej wyobraźni, która włącza elementy techniki w rzeczywistość ludzką, z użyciem poetyki przekazów medialnych o charakterze science-fiction (Urszula Jarecka, IFiS PAN). Problem wyobraźni generalnie odsyła nas do kreowania fikcyjnych światów w przedstawieniach kultury popularnej, która nierzadko ogniskuje społeczne pytania i sposoby radzenia sobie z granicami, technologiami, hybrydami, ale również z przyrodą oraz społecznym ryzykiem (Anna Wolińska, UW; Marcin Wełnicki, UG; Karolina Wierel, UwB).

Relacje między człowiekiem a przyrodą i technologią – z wielu powodów, ale głównie zapewne przez ich obecnie niejasny, zamazany, nieprzewidywalny oraz będący areną ciągłych zmian charakter – generują dzisiaj liczne spory o politycznych i prawnych konsekwencjach (Ewa Bińczyk UMK). Konfliktom tym poświęconych było kilka referatów. Chodziło na przykład o dyskurs związany z politycznymi i ekonomicznymi kontrowersjami wokół genetycznie modyfikowanych organizmów (Piotr Pawliszak, UG), proces decyzyjny wokół budowy elektrowni jądrowych w Polsce (Piotr Stankiewicz, UMK) czy konflikty ekologiczne (Dominik Krzymiński, UG). Niejednoznaczny pod względem etycznym, politycznym i prawnym aspekt inżynierii genetycznej również stał się obszarem zainteresowania referatów (Alojzy Morzyniec, AGH; Andrzej Lemański, UwB).

Szczególną podkategorią pytań o relację człowieka, biologii i technologii są kwestie dotyczące technologii medycznych i ich wchodzenia w relacje z człowiekiem nie tyle na poziomie makro, co na poziomie niemalże intymnym i biograficznym, dostępnym poprzez badanie etnograficzne (Hubert Wierciński, UW).

Prócz wyżej wskazanych pytań, które – generalnie rzecz ujmując – miały genezę w przyspieszeniu, postępie technologicznym, związanych z nimi przemianach wyobraźni i coraz dalszym odchodzeniu od tradycyjnych form społecznych, pytano również o granice człowieczeństwa w bardziej „klasycznym” sensie. Podczas konferencji szukano bowiem także tego, co graniczne (definiowane jako „swoje” albo „normalne”) w porządku społecznym, wskazując jednocześnie na towarzyszące temu konflikty (Iwona Zielińska, SNS PAN; Ewa Nowicka, UW).

Powiedzieć również należy, że wątpliwości dotyczące tego co „nie-ludzkie” albo „nie całkiem ludzkie” ukazywano także w szerszej perspektywie czasowej, nie tylko w kontekście dnia dzisiejszego i (późnej) nowoczesności. Zwracano tym samym uwagę na większą uniwersalność postawionych pytań, które – choć generowane obecnie szczególnie intensywnie, w nowych kontekstach i na nowe sposoby – są prawdopodobnie odbiciem pierwotniejszych problemów kultury. Tutaj przykładem może być zagadnienie niegdysiejszego obrazowania inności i graniczności tkwiącej w nietypowych lub zdeformowanych ciałach (Małgorzata Kwiatkowska, UG) oraz pytania o ciągłość historyczną i powtarzalność – mimo zmiany społecznej – pewnych sposobów mówienia o nich (Anna Wieczorkiewicz, IFiS PAN).

W kierunku uniwersalności pytań dotyczących relacji świata ludzkiego i nieludzkiego prowadzą nas również wystąpienia antropologów. O innych niż nieeuropejskie konceptualizacjach granic świata ludzkiego mówił w swoim wystąpieniu Tarzycjusz Buliński (UAM), natomiast na hybrydowość jako pierwotną cechę ludzkiego myślenia wskazywał Janusz Barański (UJ).

Innym wątkiem, powracającym podczas wielu wystąpień, było zagadnienie relacji między człowiekiem a zwierzęciem. Chodzi tu, po pierwsze, o etyczne aspekty tych relacji, związane na przykład z kulturami kulinarnymi (Jacek Kurczewski, UW), napięciem między opieką a poczuciem zagrożenia (Adriana Mica, UG), badaniami laboratoryjnymi (Agnieszka Kowalczyk, UAM) lub dzieleniem się zasobami (Krzysztof Trzciński, UW). Po drugie, chętnie podejmowanym zagadnieniem były próby przyjrzenia się przebiegom i ramom interakcji między ludźmi a zwierzętami domowymi (Andrzej W. Nowak, UAM; Justyna Schollenberger, UW; Maciej Brosz, UG; Michalina Rutka, UG; Maja Vogt-Kostecka, UAM; Waldemar Rapior, UAM).

Podobnie jak wielość perspektyw, dyscyplin i punkt widzenia, konferencję charakteryzowała wielość podejść teoretycznych, tu jednak na pewne wyodrębnienie zasługuje teoria aktora sieci. Oprócz tego, że stanowiła ona zaplecze wielu wystąpień (na przykład Lidia Klein, UW; Przemysław Nosal, UAM; Andrzej W. Nowak, UAM i Agnieszka Kowalczyk, UAM i in.), szczególny status teorii potwierdza osobna sesja tematyczna jej poświęcona (Aleksandra Derra, UMK; Paweł Pasięka, SGGW, Łukasz Afeltowicz i Krzysztof Pietrowicz, UMK oraz Krzysztof Abriszewski, UMK).

Reasumując, warto zaznaczyć, że konferencja, która odbyła się na Uniwersytecie Gdańskim, jest wskaźnikiem kilku chyba zjawisk. Po pierwsze, podejmując temat rozmytych i poddawanych negocjacom granic między różnymi rzeczywistościami, wskazuje ona na wewnętrzne zróżnicowanie metod, tematów i stanowisk teoretycznych oraz interdyscyplinarny i mozaikowy charakter współczesnych nauk społecznych, które z analizą takich granicznych sytuacji muszą się mierzyć. Po drugie, duże zainteresowanie, z jakim spotkała

się konferencja, pozwala stwierdzić, że ten obszar badawczy jest dość chętnie podejmowany przez badaczy, co prawdopodobnie odpowiada ogólniejszym społecznym zapotrzebowaniom. Można oczywiście pytać, dlaczego ta problematyka staje się akurat teraz tak istotną – po części zresztą odpowiedzi na to pytanie uczestnicy konferencji. Z tym wiąże się fakt, iż, po trzecie, tematyka zaproponowana przez organizatorów wydaje się obecnie tematyką perspektywiczną, co do której można się spodziewać, że w poważny sposób wpłynie na profil socjologii.

Agata Bachórz